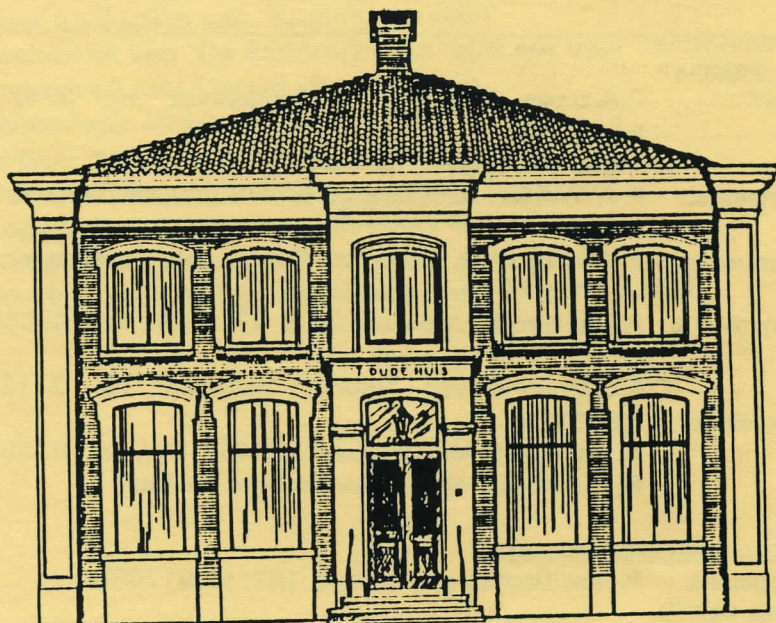

„'t Seghen Waert”

verenigingsblad van het Historisch Genootschap

Oud Soetermeer

opgericht 12 januari 1949

11e jaargang, nr 2
april 1992

'T SEGHEN - WAERT

Verenigingsblad van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer

11e jaargang, nr 2

april 1992

Dagelijks bestuur:

Voorzitter: C.A.L.van Wieringen, Mauritsstraat 10, 2712 CW;
tel.163764

Secretaris: H.M.J.Windmeijer, Herikerberg 86, 2716 EX; tel.211119

Penningmeester: P.W.Wester, Asselierspad 6, 2722 BL; tel.311666

Postbanknummer: 4788145 t.n.v. Historisch Genoot.Oud Soetermeer

Ledenadministr.: A.van Noort, Mauritsstraat 8, 2712 CW; tel.163559

Redactie
verenigingsblad: C.J.Moerman-van Voorst, Irenelaan 15, 2712 CC;
tel.163487

A.van Noort, Mauritsstraat 8, 2712 CW; tel.163559
H.Windmeijer als schakel met het bestuur

Contactpersonen werkgroepen:

Archeologische werkgroep (AWZ): P. van Domburg, Voorweg 162; tel.517058

Genealogie en heraldiek: M.Vijverberg-Kalkema, Stekelbaarsslot 35;
tel.316552

Interviewgroep 'Sprekend verleden': E.W.van den Burg, Fred.Hendriklaan 32; tel.164858

Archiefonderzoek: R.Grootveld, Glanswit 33; tel.611720

Historisch Museum 't Oude Huis:

Conservator: Jouetta van der Ploeg, p/a Dorpsstraat 7, 2712 AB;
tel.164735 (maandag t/m donderdag van 9 tot 16 uur)

Openingstijden: woensdag-, zaterdag- en zondagmiddag van 13-16 uur

Nieuwe leden	3
Herdruk 'Gebundeld Verleden'	4
Activiteitenkalender	5
Ledenvergadering 27 april 1992	6
Excursie Oudheidkamer Reeuwijk	6
Nieuw 'Adresboek voor Geschiedbeoefening'	7
Museumnieuws: 25 jaar architectuur in Zoetermeer	8
Naar aanleiding van 'Kraamgebruiken'	9
Archieven van 'De Eendracht' en 'Holl.Mij voor Landbouw'	10
In gesprek met Gerard van Leeuwen	10
Genealogie en Heraldiek	17
A.W.Z. vraagt scheppen en spades	18
Hoe wordt opgegraven botmateriaal bekeken?	18
Kopij volgende nummer inleveren t/m 16 mei	21
Meermolens en nog meer molens, deel 4	22
Stukken voor de jaarvergadering van 27 april, vanaf	26

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de volgende Zoetermeerse bedrijven:

Van As Makelaardij, Eerste Stationsstraat 61, tel. 16 44 45
Bouwmarkt De Bouwhof, Bleiswijkseweg 11, tel. 31 07 00
Van Oosterom Schoen en Mode, Dorpsstraat 107, tel. 16 30 29
Rové Verlichting, Dorpsstraat 198, tel. 16 64 88
Van der Spek Makelaardij en Assurantiën, Dorpsstraat 50, tel. 16 77 71
Schoenen Van Veen, Dorpsstraat 83, tel. 16 31 65
Taxibedrijf Van der Slik, Kerkenbos 1 - 9, tel. 51 51 51
Slagerij Vollebregt, Dorpsstraat 127, tel. 16 35 25
Van Waay Damesmode, Dorpsstraat 89 - 91, tel. 16 31 67
Van Waay Herenmode, Dorpsstraat 163 a/b, tel. 16 39 10

CONTRIBUTIE EN DONATIE

Mogen wij nog even herinneren aan ons dringend verzoek uw contributie (minimaal f 20,00) en eventuele donatie vóór eind april over te maken? Op dit moment -begin maart- heeft al ruim de helft van de leden hieraan voldaan, dus we zijn vol goede moed. Leest u in dit verband pag.5 van het februari-nummer nog even door? Denkt u er vooral aan de juiste accept-girokaart te gebruiken? Is uw betaling niet voor eind april ontvangen, dan zijn we helaas genoodzaakt verdere toezending van dit blad te stoppen, tot u aan uw financiële verplichting hebt voldaan.

A.van Noort

BEZORG(ST)ERS GEVRAAGD

Op ons verzoek om (reserve) bezorg(st)ers hebben we tot nu toe tien reacties ontvangen. De ergste nood is hiermee gelenigd, maar er is nog plaats voor een aantal reserves. Een telefoontje (16 35 59) en u staat op de lijst.

A.van Noort

REGISTER

Het was de bedoeling, zoals in het 'Ten geleide' van het februari-nummer vermeld, dat daarbij een register werd verstrekt, waarin opgenomen een lijst van alle artikelen uit de vorige tien jaargangen. Door omstandigheden buiten de schuld van de redactie kon deze belofte niet worden ingelost, maar u ontvangt het nu bij dit nummer. Een oud artikel kan -tegen vergoeding- worden aangevraagd bij de archivaris, Ronald Grootveld, tel. 61 17 20.

A.van Noort

LEDENBESTAND

In de maanden januari en februari mogen we maar liefst vierenvijftig nieuwe leden welkom heten. Hun namen treft u hieronder aan. Als we in dit tempo doorgaan, halen we nog dit jaar de magische 1000-leden-grens. Of is dat te optimistisch gedacht? Mede aan u het antwoord: familieleden, burens en kennissen kunt u altijd aanmelden. Rekening houdend met verhuizingen enz. tellen we per 29 februari

838 leden. De nieuwe leden zijn (op negen na wonen alle nieuwe leden in Zoetermeer):

Mw C.A.van Beek, Reimsstraat 79
W.E.L.Beekman, Plaats 7
L.van den Bos, Schoorlaan 27, Leidschendam
Mw R.Brinksma, Fr.Hendriklaan 1b
P.Brouwer, Oranjelaan 64
Mw I.Bruggeman, Anjeliertuin 7
M.L.Bruggeman, Kasselbruin 57
G.Buurman, Kikkersloot 54
F.Coert, Anjeliertuin 7
T.Dieleman, Collinsland 21
C.van Dijk, Perkstraat 5
Mw L.D.A.Eeten, Delftsewallen 29
N.Gareman, Perkstraat 44
J.A.Goudappel, Camee 334
A.C.W.van Haastert, Wildersekade 60, Rotterdam
Mw A.'t Hart, Nieuwstraat 1, Maassluis
A.van Hell, Ameland 33
P.van Herwijnen, Irenestraat 13, Benthuizen
H.Hofman, K.Doormanlaan 179
Mw A.Kessler, Cauberg 2
H.Koekkoek, Fr.Halsstraat 35
J.A.Krikke, Camee 326
A.Lexmond, Van Ostadestraat 20
Mw M.A.N.Liefkens, Florazoom 35
Mw M.G.Lobik-v.d.Berg, De la Gardestraat 7
Mw G.van Loon-Burggraaf, Hazekampstraat 31, Schoonoord
W.Maat, Camee 314
H.Mesman, Kloosstraat 15
J.J.Olie, Charlotteplaats 14
Mevrouw Olie, Charlotteplaats 14
H.van Oosten, Turfberg 27
Mw J.van der Ploeg, Evertsenstraat 19, Leiden
P.Poillot, Dumeelaan 486
Mw G.Y.Popma, Nimfkruidvaart 9
L.Pronk, Fr.Halsstraat 17
H.van der Putten, Vuurdoornpark 12
H.Rademaker, Dorpsstraat 138
W.J.van Reeuwijk, Roland Holstlaan 1128, Delft
(vervolg op blz.4)

F.Rijkaart, Dunantstraat 1251
J.D.van Rijn, Dublinstraat 65
J.P.Rijnsburger, Muzieklaan 50
C.G.Rodenburg, Kadijkselaan 13, Bergambacht
Mw H.Roos-de Gelder, Constantijnstraat 9
J.C.de Rooy, Groenoord 78, Alphen aan den Rijn
J.Sagel, Obrechtrode 47
E.J.v.d.Splinter, Griekenlandlaan 281
F.A.Teeuw, Van Speykstraat 1
P.Thomson, Overwater 8
N.van Veen, Vlamingstraat 44
Mw H.J.van der Velden-Versteeg, Van Aalstlaan 548
H.Veldhuizen, Schinkelweg 21
P.J.de Visser, Juweellaan 193
Mw A.Vonk-Zandbergen, De Ruyterstraat 62
O.J.J.van der Vorm, Dorpsstraat 15

*****

HERDRUK 'GEBUNDELD VERLEDEN'

Ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer is een jubileumboek verschenen over de historie van Zoetermeer. In deze uitgave staan artikelen over o.a. het voormalig vervoer, land- en tuinbouw, boterhandelaren en de geschiedenis van enkele zuivelfabrieken.

Er wordt overwogen om een tweede druk uit te geven en daar is veel geld voor nodig. Of een tweede druk kan worden gerealiseerd, hangt mede af van de belangstelling van de leden van het HGOS. De prijs van het boek is nog niet bekend, die is afhankelijk van de oplage. Richtprijs plm. f 22,50.

Heeft u belangstelling, stuurt dan s.v.p. een briefkaart, met daarop duidelijk uw naam en adres, aan:
Secretariaat Oud Soetermeer, Dorpsstraat 7, 2712 AB ZOETERMEER.

*****

ACTIVITEITENKALENDER

- do 9 april: Lezing over het ontstaan en de samenstelling van het veen door de heer J.de Jonge, geoloog/paleoloog; Kruispunt, Osyiaan 2, 20.00 uur
- ma 27 april: Ledenvergadering;
Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 u
- do 21 mei: Open Huis in 't Oude Huis, Dorpsstraat 7;
o.a. presentatie van de werkgroepen
- za 13 juni: Excursie naar het museum van Reeuwijk
- za 18 juli: Excursie naar o.a. Vesting Naarden
- aug.of begin sep.: Deelneming aan Kerkepad
- di 22 september: Lezing over de Duitse staatsman Von Bismarck door Drs J.J.Oudenaarden;
Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- di 20 oktober: Diaserie Oud en Nieuw Zoetermeer;
Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- do 19 november: Lezing, verzorgd door AWZ, over eigen opgravingen en onderzoek;
Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur
- wo 25 november: Ledenvergadering;
Morgenster, Nassaulaan 1, 20.00 uur

*****

LEDENVERGADERING

Hierbij nodig ik u uit voor de voorjaars-ledenvergadering, die wordt gehouden op maandag 27 april a.s. in de zaal van de Morgensterkerk, Nassaulaan 1 (wijk 12). De vergadering begint om 20.00 uur.

AGENDA

1. Opening door de voorzitter
2. Mededelingen van het bestuur
3. Verslag ledenvergadering 11 december 1991 (zie blz.26)
4. Jaarverslag 1991 (zie blz.28)
5. Financieel overzicht 1991 (zie blz.32) en balans 1991 (zie blz.31)
6. Verslag kascommissie
7. Benoeming kascommissie voor 1992
8. Bestuursverkiezing

Aftredend volgens rooster: mevrouw Brandhorst en de heer Switsar; beiden stellen zich herkiesbaar voor nog een periode van drie jaar; andere kandidaten kunnen zich tot het begin van de vergadering bij het bestuur aanmelden voor verkiezing.

Aftredend en niet herkiesbaar is de heer Van der Kolk.

9. Rondvraag
10. Sluiting

H.Windmeijer, secretaris

*****

EXCURSIE 13 JUNI

Zaterdag 13 juni a.s. maken we een excursie naar de Oudheidkamer van Reeuwijk. We gaan met eigen vervoer en vertrekken om 13.30 uur van het Oude Huis naar Oudeweg 3 - nabij het kruispunt Oude Tol- te Reeuwijk.

Wilt u zich opgeven bij mevr.S.Brandhorst-Sonneveld, tel. 51 70 47 of bij de heer S.Paul, tel. 41 26 62. Graag erbij vermelden of u met de auto

gaat en -zo ja- of u lege plaatsen in uw auto heeft. Niet-autobezitters kunnen zich dus ook opgeven. De toegangsprijs is f 1,50.

De Oudheidkamer van Reeuwijk is gevestigd in de Museumboerderij, die uit 1907 stamt.

Men begon met het verzamelen van gereedschap, dat gebruikt werd bij het winnen van veen, waarvan men nu al veel kan laten zien. Er is ook een nagebouwde veenwerkers-woning en via foto's wordt het zware werk van het veensteken duidelijk gemaakt. Vóór de boerderij liggen enkele 'sluipwijkertjes', typische houten visbootjes uit de omgeving. Er zijn modellen van een ijskelder, het kieviten-vangen, de klompenmaker, de dorpsschilder, de rietdekker, enz. Vitruines tonen originele, vergeelde, documenten en kleinere gebruiksvoorwerpen; bovendien zijn er een fraai gerestaureerd kruidenierswinkeltje en een oud keukentje.

Jaren geleden begon men met het vastleggen van het ontstaan van het plassegebied en nu is er inmiddels een goede afspiegeling van een groot Reeuwijks gebied bijeengebracht.

*****

De CULTURELE RAAD ZUID-HOLLAND verzoekt ons het volgende mede te delen:

In samenwerking met het Provinciaal Overlegorgaan Geschiedbeoefening heeft de raad een tweede, herziene druk uitgegeven van het 'Adresboek voor Geschiedbeoefening en Cultuurbehoud in Zuid-Holland'. De gids bevat 400 adressen van instellingen, organisaties en documentatiecentra op historisch, archeologisch en genealogisch gebied. De nadruk ligt hierbij op Zuid-Holland. Het adresboek verschaft ook informatie over doelstellingen, werkgroepen, activiteiten, publicaties, periodieken, openingstijden enz. van de opgenomen instellingen (waaronder ook de onze). Het boek is samengesteld door Saskia Leupen, Ingrid Nuijten en Brord van Straalen.

Het adresboek kan worden besteld door f 10,00 (7,50 + 2,50 verzendkosten) over te maken op Postbank nr 264712 van Stichting Culturele Raad Zuid-Holland te Den Haag, onder vermelding van 'Adresboek Geschiedbeoefening'.

*****

MUSEUMNIEUWS

Zoetermeer, 25 jaar groeikern.

'Het grootste openluchtmuseum van Nederland'! Zo wordt Zoetermeer vaak gekarakteriseerd. Een titel om trots op te zijn.

Zoetermeer vierde vorig jaar het heuglijke feit vijftwintig jaar groeikern te zijn. In de afgelopen kwart eeuw is er veel, heel veel gebeurd. Het dorpje van weleer, met een krappe negenduizend inwoners, groeide uit tot een fikse stad met meer dan honderduizend ingezetenen.

De maatschappij is in de afgelopen periode bijna helemaal 'op de schop gegaan'. Ideeën over geloof, opvoeding, de maatschappij en de plaats van Nederland in de wereld veranderden. Zoetermeer en de Zoetermeerdenaren groeiden mee. Opvattingen over wonen en leven, de noden in een bepaalde tijd, de economische barometer; alles wordt weerspiegeld in de bouwvorm en bouwstijl van een bepaalde tijd. De grote woningnood van de jaren '60 vinden we terug in hoge, onpersoonlijke flats, de aandacht voor milieu en natuur van de jaren '70 in ruime, groene wijken. Museum 't Oude Huis, Zoetermeers eigen museum, grijpt het nu 25-jarig bestaan van de groeikern aan om u een overzichtstentoonstelling over architectuur en stedebouw te presenteren. Van mei 1992 af tot en met mei 1993 zullen vijf exposities elkaar opvolgen.

De eerste tentoonstelling geeft antwoord op de vraag waarom juist Zoetermeer tot groeikern werd uitgeroepen; wat waren de idealen van politici en stedebouwers en met welke praktische randvoorwaarden moesten zij rekening houden?

De drie daarop volgende exposities behandelen telkens een bouwperiode. De laatste tentoonstelling geeft de stand van zaken anno 1992, na vijftwintig jaar bouwactiviteiten in Zoetermeer.

Voor elke expositie geldt, dat de bouwstijl en de opbouw van de wijken worden gerelateerd aan algemene stedebouwkundige en architectonische tendensen. Ook wordt aan de hand van een ingerichte stijkkamer per expositie aandacht besteed aan de woonstijl van een bepaalde periode.

Als u zich afvraagt, hoe de jongste geschiedenis van de groeikern Zoetermeer eruit ziet, kan de tentoonstelling uitkomst bieden.

Het museum wordt de komende weken verbouwd. Van mei af is de effectieve tentoonstellingsruimte verdubbeld.

Jouetta van der Ploeg

*****

K R A A M G E B R U I K E N

De tentoonstelling over 'kraamgebruiken' heeft onder meer veel schoolkinderen getrokken. In vervolg hierop werd door een van de scholen (de redactie heeft helaas niet kunnen achterhalen welke school) in het museum een bundel verhaaltjes ingeleverd van een aantal leerlingen. Twee ervan laten wij hier volgen (de auteurs zijn eveneens onbekend).

De baby komt bijna

Moeders buik is heel erg dik want ze is al achtereenhalve maand zwanger. Als je je hand op moeders buik legt, voel je de baby bewegen. Moeder moest iedere maand naar de dokter. Dat is een speciale dokter, die noemen ze een verloskundige. Die luistert naar de hartslag van de baby. Ze weet ook of het een jongen of een meisje is, maar meestal willen de ouders dat nog niet weten. Als de moeder drie maanden zwanger is, zie je het nog niet. Dan is de baby net zo groot als een speldeknop. Als de baby nog niet is geboren dan krijgt hij te eten door de navelstreng. Het is ook slecht om te roken als je in verwachting bent. En als het kindje geboren is dan wordt de navelstreng doorgesneden. Als het kindje geboren is dan komt de verloskundige nog een paar keer naar huis en als het kindje naar buiten mag dan gaat de moeder zelf naar het consultatiebureau. Als de moeder bevallen is dan gaat ze na een dag naar huis, maar dan kan ze nog niet gelijk het huishouden doen dus komt er een kraamverzorgster.

De baby is weer lekker schoon

De baby gaat elke dag in bad. Eerst wordt de baby helemaal ingezeept en gewassen en daarna afgespoeld in het badje. In het badje zit warm water, niet te warm en niet te koud. Als het water te warm of te koud is, vindt de baby dat niet lekker. Eerst moet de moeder de baby goed vasthouden, anders valt de baby in het badje. Als de baby uit bad komt dan wordt hij helemaal goed afgedroogd. Dan worden de billetjes helemaal ingeponderd. En dan ruikt de baby weer lekker. Dan worden de oortjes goed schoongemaakt met een wattenstokje, maar wel voorzichtig. Toen de baby net was geboren, werd de navelstreng doorgesneden. Daarvan houden ze een wondje over en daar zit een navelbandje over, maar dat is na een week al over. Het haar van een baby mag niet gekamd worden omdat een kam te hard is. Maar de haartjes worden wel geborsteld met een borsteltje met zachte haartjes.

*****

BELANGRIJKE AANWINST

Onlangs kreeg het HGOS twee archieven in bruikleen, die van het grootste belang zijn voor de landbouwgeschiedenis van Zoetermeer: het archief van de landbouwcoöperatie De Eendracht vanaf 1899 en dat van de Zoetermeerse afdeling van de Hollandsche Mij voor landbouw, waarvan de oudste notulen uit 1848 dateren! Ze bevatten een schat aan gegevens over Zoetermeerse landbouwers en natuurlijk ook de nodige informatie over de directe omgeving. De archieven zijn opgeslagen in het museum en kunnen na afspraak met de archivaris worden ingezien.

*****

SPREKEND VERLEDEN

In gesprek met Gerard van Leeuwen

Op een dag in juni 1990 kwam de heer G.C. van Leeuwen met zijn echtgenote de tentoonstelling 'Over de oorlog gesproken' bezoeken. En passant gaf hij aan de dienstdoende suppoost een doosje met spulletjes uit de oorlog. De inhoud varieerde van bomscherven tot zeer persoonlijke, authentieke bescheiden van zijn verblijf in Duitsland in de jaren 1942 tot 1945. Het lag voor de hand, dat wij graag het verhaal wilden horen, dat achter deze papieren schuilging. Het is een boeiend verhaal geworden over bizarre en soms gruwelijke gebeurtenissen. Er is tot dusverre weinig bekend over Zoetermeeders, die in de Tweede Wereldoorlog in het kader van de 'Arbeitseinsatz' in Duitsland hebben moeten werken. En omdat het dit jaar precies vijftig jaar geleden is dat de heer Van Leeuwen naar Duitsland moest, geven wij hierbij een ruime samenvatting van het gesprek:

'De werving' en de reis naar Berlijn

Op een dag in juni 1942 ging de heer Van Leeuwen normaal naar zijn werk in Rijswijk, waar hij carrosseriebouwer was. Hij kon toen niet vermoeden, dat die dag het begin zou worden van een periode in zijn leven waarin het voortdurend de vraag was: "Hoe kan ik overleven, hoe kom ik ooit weer heelhuids thuis?" In de loop van die dag kwamen er Duitsers op het werk, die mannen kwamen aanwijzen voor tewerkstelling in Duitsland. Vier werden het er, van wie er één werd afgekeurd.

"En toen was het zo, dat ik eigenlijk meteen mee moest. Ja, dat gaat natuurlijk niet, ik heb toch een vrouw, ik moet toch afscheid kunnen nemen? De papieren werden voor je in orde gemaakt, daar hoefde je zelf niets aan te doen. Je had alleen maar je koffers te pakken. Toen kwam ik thuis bij mijn vrouw, ze was nog ziek ook. Ik zeg: "Ik kan er niets aan doen, maar ik moet weg, ik heb order gehad dat ik naar huis kan om afscheid te nemen; ik moet zó laat met de trein mee naar Berlijn!" Meestal gingen er hele colonnes met Nederlanders weg, maar ik moest moederziel alleen."

Na veel wederwaardigheden kwam de heer Van Leeuwen in Bentheim aan, waar hij in een Duitse trein terechtkwam die hem uiteindelijk in Berlijn zou brengen. Hij sprak echter geen woord Duits, maar in de trein zat een W.A.-man *), die naar hetzelfde 'Lager' bleek te moeten als hij.

"Wat moet je toch in de nacht in Berlijn? Als je helemaal geen taal kent en je weet heg noch steg? Maar laat nou die NSB-er ook naar datzelfde 'Lager' moeten! Die vent sprak vloeiend Duits en die zegt: "Loop maar met mij mee". We moesten gaan lopen, heel ver lopen en dan kwamen we eindelijk bij het Lager HASELHORST aan. Ik heb later gedacht: Wat zou er van mij terecht zijn gekomen als ik die man niet ontmoet had, hoe een hekel of ik ook aan hem had? Hij is toch mijn redding geweest, want ik kende geen taal en dan in de nacht!"

Het werk

"Ik had een briefje bij mij, dat ik bij Siemens moest gaan werken. Dat was een hele stad op zichzelf, Siemensstadt, daar is Eindhoven niets bij. Ze hadden daar misschien wel twintig directeuren, die allemaal een luxe auto hadden, maar er was geen benzine meer voor. Die moesten allemaal op houtgas gaan rijden en toen kreeg ik de taak om die auto's om te bouwen van bezine op houtgas. Ik heb al die tijd niets anders gedaan, ik was houtgasketelmaker.

Wat het werken betreft, kwam ik van de hel in de hemel. Bij mijn Nederlandse werkgever kwam ik 's avonds met een smerige overall vandaan en een paar vuile handen. Er was nog niet eens een wasbakje om je handen in te wassen. En toen kwam ik dáár en daar hadden ze douches. Je kon eerst douchen en je dan verkleeden. Je kwam als meneer op je werk en je ging als meneer weer naar 'huis'. De werktijden waren wel lang, hoor. Ik geloof van 's morgens zes tot 's avonds zeven, zoiets was het. Het waren verschrikkelijk lange dagen die je moest maken. Maar 's zondags niet, dan had ik vrij."

De bombardementen

"Ik heb er heel goed naar mijn zin gewerkt, ondanks alle ellende, want de ergste ellende waren de verschrikkelijke bombardementen op Berlijn. Dat

Twoe blaadzijden uit het Paspoort van de heer G. van Leeuwen (Gronover, Nier) aan het Historische Genootschap.

was het allerergste, dat was verschrikkelijk! Daar kan je je geen voorstelling van maken, als je het niet hebt meegemaakt. Honderddrieënzeventig zware bombardementen, honderddrieënzeventig, dat is een verschrikking, hoor! Ik heb zo'n geluk gehad, dat ik het er levend heb afgebracht. Je kan je niet voorstellen wat het betekent, als je 's morgens uit je bed komt en je ziet dat een hele stad in brand staat. De werkplaats, waar ik gewerkt heb, de huizen waarin ik gewoond heb, aan het eind van de oorlog was er niets meer van over. Als er een bombardement was, mochten wij niet in de schuilkelder. Er waren wel schuilkelders, maar die waren niet voor buitenlanders bestemd. Wij moesten in 'Splittergraben'. Dat waren gewone gaten in de grond en daar lagen dan eiken bielsen overheen en rotzooi en daar weer een hele hoop zand overheen. We hebben meegemaakt, dat er op zo'n Splittergraben een bom gevallen was. Al die mensen die erin zaten waren onthoofd, allemaal onthoofd! Ze hebben ook nog een Lager gebombardeerd waar allemaal krijgsgevangenen inzaten. Daar was niks meer van over. Toen werd ik er niet heet of koud van, maar nu wel, nu krijg ik er kippevel van. Wij hebben toen vierentwintig uur achter elkaar lijken moeten rijden, waarvan de hoofden en de armen overal bij elkaar gezocht moesten worden. We hoefden alleen maar de schoenen uit te trekken. Die moesten bewaard worden en de rest aan stukken en brokken..... Vierentwintig uur achter elkaar!"

Voeding en hygiëne

"Het eten was toch zo slecht. Twee aardappelen en koolsoep en dan kreeg je er wel eens een stukje bloedworst bij, de goedkoopste rommel die er was. Het waren niet de beste aardappelen, die aten ze zelf op, de rotzooi ging naar het Lager. Ik wil maar zeggen, je barstte van de honger. Eerlijk, je barstte van de honger.

Ook met de hygiëne was het slecht gesteld. Ik was, denk ik, nog maar een week of zes in dat Lager en ik was helemaal open, dat was van de wandluizen. Ik had het ongelukkig getroffen, dat ik op het onderste bed van een stapelbed sliep en dan lieten de wandluizen zich zo vallen op je gezicht en die beten zo. Ik had dat ook nog nooit meegemaakt, ik wist nog niet eens wat een wandluis was, ze stonken als de pest. Het waren allemaal houten barakken en daarin ontwikkelden die beesten zich zo snel."

De studenten uit Holland komen

Het zal begin 1944 zijn geweest, dat er een aantal Nederlandse studenten naar Siemensstadt kwam. Het waren academisch geschoolden, zij kregen vooral kantoorwerk. Ze werden niet in een Lager ondergebracht, maar verbleven in een grote villa. Die studenten hebben het mogelijk gemaakt,

dat ook de heer Van Leeuwen in die villa mocht wonen en dat betekende beter eten, betere hygiënische toestanden en een stuk gezelligheid.

"Het was beter dan in het Lager en je had de gezelligheid, want het waren zülke jongens. Daar hebben we zoveel plezier van gehad, hè. Als het avond was, gingen ze lezingen houden, ieder over zijn eigen beroep. Het waren vliegtuigbouwers, scheepsbouwers enz. en dan zat ik aandachtig te luisteren. Zij zaten ook naar elkaar te luisteren en zaten dan kousen te stoppen. Ze sloegen zich er goed doorheen."

Verlof

"Het ergste was nog, dat ik geen verlof kreeg. Ik heb één keer verlof gehad, na tweeënehalf jaar. Met heel veel moeite en met medewerking van mijn chef mocht ik veertien dagen naar huis. Je was blij, je kon je vrouw weer eens zien, maar veertien dagen zijn natuurlijk zo om. De vakantie was om, de 'Urlaubsschein' was verlopen; dat was niet zo erg, maar ik was hier ziek geworden, ècht ziek geworden. Ik ging naar dokter Palte, die woonde hier in de Stationsstraat en die zei: "Dat gaat niet, je kan zo niet weg". Nou, toen heb ik hier nog veertien dagen ziek gelegen en toen moest ik natuurlijk weg, hè. Ik moest een briefje van de dokter hebben dat ik ziek was geweest en ik moest een bewijs van het Arbeidsbureau hebben. Daarmee ging ik vol vertrouwen weer op weg met de trein en in Bentheim stapte ik uit. Ik moest me melden op dat kantoor en daar zaten allemaal NSB-ers. En nou kan je me geloven of niet geloven, maar ze hebben mij daar verrot geslagen. Nederlanders! Ze hebben me daar in puin geslagen en ik werd in een hok gegoooid. Ik zag bont en blauw. Mijn 'Urlaubsschein' was verlopen. Ik had gesaboteerd, want ik was veertien dagen te laat. En dat waren Hollanders, dat waren Nederlanders, hoor! Er was geen Duitser bij.

Ik ben toch weer in Berlijn terechtgekomen. Met looie benen ging ik naar mijn werk en toen kwam ik daar aan en die chef was vriendelijk tegen me. Hij zei: "Ik ben blij, dat je er weer bent". En er werd nergens meer over gepraat. Ik kreeg geen straf. Daar had ik niet op gerekend, want het werd als sabotage beschouwd."

Het einde van de oorlog en de weg terug

"Nou ja, wij hebben de laatste dagen van Hitler meegemaakt. Ze hadden alles en alles op Berlijn gezet, maar iedereen kon wel begrijpen, dat het niet meer te redden was tegen dat Russische leger. Dat was zo verschrikkelijk machtig en groot. Ze hebben Berlijn helemaal platgeschoten en daar zijn wat een mensen doodgegaan wat niet nodig was geweest. Als ze zich overgegeven hadden, dan hadden ze die mensen kunnen redden, maar ja.....

Toen de Russen kwamen, zaten wij in een kelder, maar zonder eten. We zaten al een dag of drie, vier zonder eten in de kelder en je kon er helemaal niet uitkomen. Nadat het een beetje rustig was geworden, zijn we naar buiten gegaan en toen waren ze ons gedeeltelijk gepasseerd. We kregen volop te eten uit de voorraden van de Duitsers. Je kon eten wat je wilde en je kreeg zakken vol mee. Een Russische officier, die vloeiend Duits sprak, zei: "Dan moet je naar het oosten gaan, want in het westen wordt nog volop geschoten; dan ga je daar op de trein en dan ga je over Odessa naar huis". Nou was het een geluk dat die studenten nog bij me waren. Zij zeiden: "Van Leeuwen, hou je maar aan ons vast, want als je over Odessa

Het bestuur van de buurtvereniging E.B.O.S. 'Eensgezindheid Blijft Ons Streven', kort na de Tweede Wereldoorlog.

Staande van links naar rechts: G.van Leeuwen, H.Henneken, P.Houtman en M.Heemskerk.
Zittend van links naar rechts: C.Klos, B.de Nies en E.van Leeuwe.

gaat, kom je nooit meer thuis! Als we ooit nog een keer thuis willen komen, als we het geluk hebben, dan moeten we wel naar het westen, maar niet naar het oosten." Toen hebben we drie weken met elkaar gelopen, zo ver als mogelijk was, want telkens stuitten we op de oorlog. De oorlog was nog niet afgelopen; je liep over lijken, over dooie paarden, over van alles, want ze ruimden niks op. Als het dan weer te gevaarlijk werd, als er te veel geschoten werd, dan stopten we. Dan gingen we maar gewoon een huis binnen, dan ging je slapen, de bedden lagen opgemaakt, alles was leeg, alle steden, alle dorpen die je passeerde, daar woonde niemand meer. De hele reis is een verschrikking geweest. Tenslotte zijn we in Maastricht aangekomen en vandaar konden we naar huis.

Van de tijd in Duitsland heb ik niets overgehouden dan dat ik een zekere mate van doofheid heb opgelopen, die in de loop van de tijd is verergerd; dat was van de bombardementen, allebei de oren. Het is een handicap, maar ik kan me redden. Ik ben toch altijd dankbaar, dat ik er zo goed afgekomen ben en zelf had ik geen schrammetje. Als ik er zo over praat, kan ik er weer kippevel van krijgen, maar ik praat er morgen niet meer over."

*) W.A. = (Weer-Afdelingen) - Paramilitaire, zwart geüniformeerde NSB-formatie, opgericht 1934. Legden zich tijdens de bezetting toe op straatterreur. Aug.1941: toetreding verplicht voor alle mannelijke NSB-ers van 18-40 jaar. Vier- à vijfduizend WA-mannen namen dienst aan het Oostfront.

E.W.van den Burg.

*****

De heer Van Leeuwen (de achterste van het drietal op de bank) met een aantal lotgenoten onderweg van Berlijn naar Nederland in mei/juni 1945.

GENEALOGIE EN HERALDIEK

Voor 1992 staan de volgende vergader/werkavonden gepland: 13 april, 15 juni, 12 oktober en 14 december.

De inloopavonden zijn op: 16 maart, 15 juni, 21 september en 21 december.

Alle bijeenkomsten zijn op maandagavond en beginnen om 20.00 uur in 't Oude Huis, Dorpsstraat 7.

Inlichtingen: Marjolijne Vijverberg-Kalkema, Stekelbaarsslot 35, 2724 AR Zoetermeer, tel.079-31 65 52.

Oproep familiedrukwerk

De werkgroep is op zoek naar gegevens over Zegwaartse en Zoetermeerse families. Hiervoor maken we o.a. gebruik van geboorte-, verlofings- en trouwkaarten, van overlijdensberichten en bidprentjes.

Mogelijk zijn er onder de leden van onze vereniging nog zulke gegevens, welke we graag in BRUIKLEEN zouden willen ontvangen, zodat we deze in ons (computer)bestand kunnen opnemen.

Inlichtingen: Phia van Mil, tel.41 08 90 en M.Vijverberg, tel.31 65 52.

Tevens wijst de werkgroep u erop, dat u overtollig drukwerk ook kunt schenken aan de werkgroep voor haar -nog bescheiden- verzameling.

De heer **A.J.Leepel** voegt hier het volgende aan toe:

Om gegevens van Zoetermeerse en Zegwaartse families uit archieven te halen, is veel vrijwilligerswerk nodig. De gevonden gegevens worden verwerkt op bepaalde formulieren, o.a. gezinsbladen. Daarna worden deze gegevens opgeslagen in de computer. Belangstellenden kunnen tijdens de zogenaamde inloopavonden hiervan kennis nemen.

Bij het vergaren van diverse gegevens valt het ons iedere keer weer op, dat we vaak dezelfde personen tegenkomen, o.a. als getuige bij een huwelijk. Het zijn blijkbaar min of meer bekende personen, die een rol hebben gespeeld in het 'dorpsgebeuren'! Vroeger moesten bij een huwelijk niet alleen de ouders de huwelijksakte van hun kinderen ondertekenen, maar ook vier getuigen. Vandaar dus, dat we de namen bij veel huwelijken tegenkwamen.

We zullen nu een 'bloemlezing' geven van de meest voorkomende namen met daarbij het beroep dat zij uitoefenden.

Kleermaker: Christiaan Thomson, Gijsbert Hendrik Mulder, Christiaan van der Wel

Kastelein: Martinus Karens, Cornelis Lekkerkerker, Hermanus Regeer, Dirk den Ouden en Leendert den Ouden

Winkelier: Hermanus Vermeij, Jacob Kreft, Petrus Swillens en Gerard de Bruin

Pl.Bode: Arie Hekker, Gerrit Hekker en bovenal Jacobus Wieriks

Zadelmaker: Adriaan van Rijs, Jan van Rijs en Jan van der Werff; tot slot

Veldwachters: Abraham van der Haak, Marinus Noppe, Jan Rademaker, Nicolaas Rober, Aart Schaap, Adriaan van der Voort, Coenraad Rutten en de zeer bijzondere Pieter Kennedy. Deze laatste was **Rijksveldwachter en Opziener der Jagt!**

*****

SCHEPPEN EN SPADES GEVRAAGD

De Archeologische Werkgroep Zoetermeer heeft dringend behoefte aan scheppen en spades. Wie kan ons helpen? Reacties graag aan Patrick van Domburg (079-51 70 58). U kunt met uw waar natuurlijk ook naar het Oude Huis komen.

*****

Z O O A R C H E O L O G I E

Het bestuderen van botmateriaal uit opgravingen

Deel 2: Hoe wordt het botmateriaal bekeken?

Het determineren

Nadat het bot in de garage gewassen en genummerd is, komt het bij de bot-determinatie binnen. De botten krijgen dan per stuk een eigen subnummer, zodat elk bot altijd terug te vinden is. Vervolgens begint de determinatie. Eerst wordt er een onderscheid gemaakt in botten die afkomstig zijn van zoogdieren en botten van vogels en vissen. Deze laatste worden apart gelegd en later gedetermineerd. De zoogdierbotten worden direkt gedetermineerd.

Determinatie houdt in, dat van elk bot bekeken wordt:

- van welk dier het is;
- welk deel van het dier het is (bijvoorbeeld het dijbeen of de schedel);
- welke kant het is (linker- of rechterdijbeen);
- is het een jong of een volwassen dier?;
- zitten er vraatsporen (door honden) op?;

- zijn er sporen van ziekten (vergroeiingen) te zien?;
- is het bot verbrand? (verbrand bot is wit);
- is het bot bewerkt? (bijvoorbeeld een knoop van gemaakt);
- zijn er slachtsporen te zien? (bijvoorbeeld hak- of snijsporen).

Het determineren gebeurt in de eerste plaats aan de hand van de vergelijkingscollectie van de A.W.Z. De werkwijze is simpel: het stuk bot wordt naast alle botten uit de collectie gehouden totdat hetzelfde bot van hetzelfde dier gevonden is. Op elk bot uit de collectie staat welk bot van welk dier het is en of het de linker- of rechterkant is. Vervolgens worden alle gegevens van dat bot op een formulier gezet. Soms zijn er botten die teveel kapot zijn geslagen om nog van te kunnen zeggen welk bot het is en van welk dier. Voor zover het mogelijk is, worden deze stukken nog verdeeld in:

- Kleine Zoogdieren (hazen, honden, katten, enz.);
- Middelgrote Zoogdieren (schapen, geiten, varkens);
- Grote Zoogdieren (runderen en paarden).

Wanneer ook dit niet mogelijk is, worden de stukken bot op het formulier aangegeven als niet te determineren (indet.).

Botten, die niet met behulp van de vergelijkingscollectie kunnen worden gedetermineerd, worden eerst opgezocht in een boek met afbeeldingen van de meest voorkomende botten. Meestal is het echter moeilijk om aan de hand van tekeningen een bot te determineren. De botten, die dus niet in Zoetermeer gedetermineerd kunnen worden, gaan mee naar de officiële vergelijkingscollectie van de Universiteit van Amsterdam (Albert Egges van Giffen Instituut voor Prae- en Protohistorie, afdeling Zoöarcheologie). Dit gebeurt ook met de vogel- en vissenbotten, omdat de determinatie hiervan alleen mogelijk is met een zeer uitgebreide vergelijkingscollectie.

De collectie van de A.W.Z. bestaat op dit moment uit het complete skelet van een rund, een varken, een schaap/geit, een paard, een kat en een hond en verder uit losse botten van de bunzing, een konijn, een haas en enkele vogel- en vissoorten. De collectie wordt aangevuld door er botten van, al bewerkte, opgravingen bij te doen. Daarnaast worden er ook wel dode dieren op straat gevonden (bijvoorbeeld egels of eenden). Deze dieren worden een tijd lang begraven. Na ongeveer een jaar worden ze weer opgegraven en de botten worden zo behandeld dat ze in de collectie kunnen. Er komen alleen maar botten in de collectie van dieren, die een natuurlijke dood zijn gestorven.

Het uitwerken van de gegevens

Nadat alle botten zijn gedetermineerd, worden ze ingevoerd in de computer. Er kunnen dan snel en eenvoudig lijsten worden gemaakt van bijvoorbeeld alle botten van het rund in een opgraving of alle botten van alle soorten uit een bepaalde put. Met behulp van deze lijsten begint de verdere uitwerking. Eerst wordt bepaald hoeveel dieren van één soort er rondgelopen hebben. Aangezien een dier slechts één linkervoorpoot kan hebben en geen twee of drie, worden alle botten van de poten geteld. Op deze manier kun je het Minimum Aantal Individuen (M.A.I.) vaststellen. Het gaat hierbij om een minimum, omdat er altijd meerdere dieren geweest kunnen zijn, waarvan de botten niet zijn teruggevonden. Vervolgens wordt geprobeerd van elk individu de leeftijd te bepalen waarop het geslacht of begraven is. Dit kan met behulp van het gebit of de mate van vergroeiing van de pijpbeenderen. Natuurlijk kun je nooit precies zeggen hoe oud een dier is geworden. Meestal wordt dat aangegeven als bijvoorbeeld: dit dier was tussen de zes en acht maanden. Daarna kun je dus al zeggen of de boer of eigenaar rijk of arm was (zie deel 1 in S.W.jan.'92).

Er kan soms worden bepaald van welk geslacht een dier is, dus of het een mannetje of een vrouwtje is. Bij de paarden hebben bijvoorbeeld de hengsten vaak nog een extra stel hoektanden, terwijl merries dit niet hebben. Bij varkens zijn de hoektanden van de mannetjes langer en dikker dan van de vrouwtjes.

Het is mogelijk om de botten op te meten en een schofthoogte vast te stellen. Daarnaast kun je, wanneer er bijvoorbeeld veel onderpoten (weinig vlees) gevonden zijn en weinig schouderbladen (veel vlees), iets zeggen over het soort afval. In bovenstaand voorbeeld is er waarschijnlijk sprake van slachtafval, omdat bij het slachten de botten met weinig vlees worden weggegooid en de botten met veel vlees worden verkocht. Tot slot kun je soms zelfs nog iets zeggen over het seizoen waarin een dier geslacht is. Vroeger werden de meeste lammeren begin maart geboren en de meeste kalveren begin april. Tegenwoordig worden ze het hele jaar door geboren. Wanneer je van een kalf weet, dat het negentien maanden oud was en van een lammetje, dat het ongeveer acht maanden oud was, toen ze werden geslacht, kun je zeggen dat er waarschijnlijk laat in de herfst (november) geslacht werd.

Meestal laten de botten van de gewone huisdieren niet veel meer zien dan een gewone situatie van een niet al te rijke boer die meer schapen heeft gehouden dan varkens, of die juist alleen maar runderen had.

De botjes van vogels en vissen geven vaak leukere informatie. Bij de determinatie van het botmateriaal van ridderhofstede Palensteijn kwamen bijvoorbeeld veel botten van zeevissen tevoorschijn, terwijl iedereen verwachtte dat er juist veel meer botten van ter plekke gevangen zoetwatervissen zouden zijn.

Uiteindelijk worden alle gegevens van de botten uit een opgraving tot één verhaal samengevoegd in een rapport en gegeven aan de projectleider. Hij gebruikt deze gegevens voor het schrijven van het verhaal van de opgraving, waarbij dan dus -naast een beschrijving van de fundamente, het aardewerk, het glas enzovoort- ook iets gezegd kan worden over, onder andere, wat de bewoners in die tijd gegeten hebben. Het botonderzoek heeft dus in de eerste plaats een aanvullende functie in het archeologisch onderzoek. Wanneer, bijvoorbeeld, uit een opgraving alleen maar botmateriaal komt, kun je niets zeggen over de datering van de opgraving, omdat je aan een bot niet kunt zien hoe oud het is. Daarbij geeft botonderzoek ook unieke informatie die niet uit andere materiaalgroepen te verkrijgen is, bijvoorbeeld over de eetgewoontes uit die tijd en over de veeteelt.

Ik hoop dat ik hiermee duidelijk heb kunnen maken waarom het onderzoeken van dierenresten een belangrijk deel uitmaakt van het archeologisch onderzoek. Ondanks het feit dat het aardig wat ruimte in beslag neemt, is het zeker de moeite waard om als een van de weinige archeologische werkgroepen een eigen vergelijkingscollectie voor botmateriaal te hebben. Een samenwerkingsverband met de andere archeologische werkgroepen in de regio is hopelijk een van de mogelijkheden voor de toekomst.

Archeologische Werkgroep,
Joyce van Dijk.

*****

KOPIJ voor het volgende nummer s.v.p. uiterlijk zaterdag 16 mei inleveren bij mw C.J.Moerman-van Voorst, Irenelaan 15, 2712 CC Z. Het zomernummer verschijnt na de eerste week van juni.

*****

OVER 'MEERMOLENS' EN (NOG) MEER MOLENS, deel 4

Voor het droogmalen van de Driemanspolder had men gekozen voor het stichten van twee molenviergangen om de enorme hoeveelheid water weg te malen. De zuidelijke viergang kwam bij de Kostverlorenvaart en de noordelijke bij het Kerkpad dat naar de kapel van Wilsveen liep. Voor de zuidelijke viergang werd gebruik gemaakt van een reeds bestaande 'veenplasmolen'. Hier werden drie nieuwe molens bijgebouwd. Bij de noordelijke viergang werden alle vier de molens nieuw gebouwd.

De aanbesteding van de zeven nieuwe molens vond plaats in maart 1671. Ze gingen zo'n zesduizend gulden per stuk kosten. Aanvankelijk was het de bedoeling de bemaling in te richten met drie gangen van twee-hoog malende vijzelmolens. Het besluit luidde: de Participanten van de Dijkagie van den Driemanspolder besluiten op 5 September 1670 "dat omtrent de Stompwikerweg sullen gestelt werden ses agtkante Waatermoolens, gaande met een Schroef, en zijnde van de grootste soort die te maaken sullen zijn, van dewelke drie sullen werden gestelt om het Waater te maalen in een boesem, waar uit de verdere drie het Waater sullen werpen uit de gemelde Driemanspolder" enz.

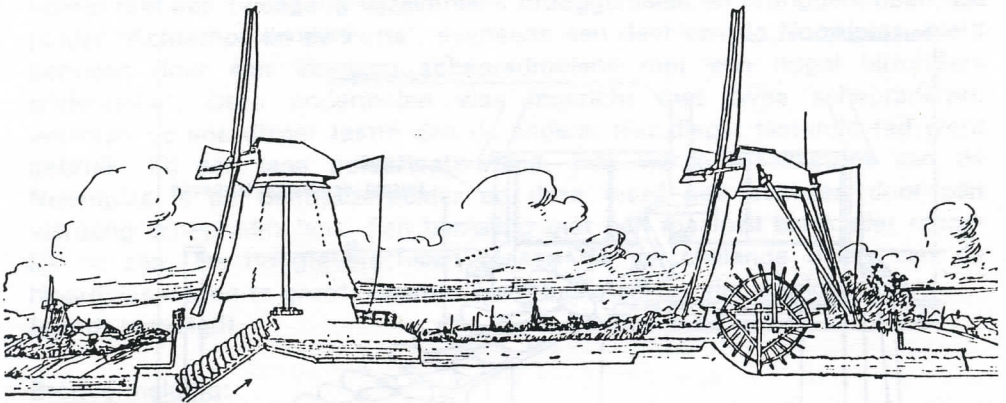
LEIDSCHENDAM

Toch schepradmolens

Op 12 november 1670 werd het vermelde besluit ingetrokken en werd besloten naast de bestaande watermolen nog zeven schepradmolens bij te bouwen en wel op grond van de inlichtingen, die zij hadden bekomen van degenen die het toezicht hadden op de bemaling in de polder "De Honderd Morgen of Wilde Veenen" bij Moerkapelle. Daar waren zowel vijzelmolens als schepradmolens in gebruik. In deze oudste droogmakerij van Schieland bleken de vijzelmolens het water hoger te kunnen opvoeren, maar door 'minder operatie' was het effect gelijk aan dat van de schepradmolens. Daardoor werd alsnog de voorkeur gegeven aan de bouw van schepradmolens. Hoewel een scheprad goed voldeed, is men altijd al op zoek geweest naar verbeteringen. Aan de ontwikkeling en verbetering van de molens hebben vele geslachten gewerkt. Niet alleen de molenconstructie en wiek-vorm, maar ook de wateropvoerwerktuigen in het bijzonder probeerde men steeds te verbeteren. In het laatst van de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw werden vierennegentig octrooi-aanvragen ingediend en in de tweede helft van de zeventiende en in de achttiende eeuw nog eens vierenvijftig.

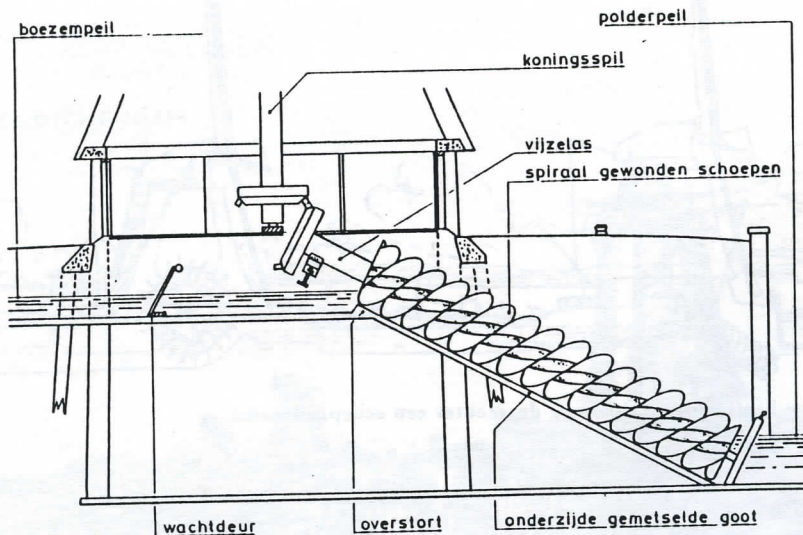

De linker polder heeft een vijzelmolen, de rechter een schepradmolen.

Vijzelmolens

In 1634 wordt aan Symon Jacobsz. Hulsebos octrooi verleend voor een watermolen met vijzel. De uitvinding wordt omschreven als: "een waterwerk dat door de wind het water so hoog kan brengen als tegenwoordig twee agtkante moolens doen".

Het nieuwe systeem heeft in het begin nog niet zo doeltreffend gewerkt als in het octrooi werd voorgespiegeld. De eerste vijzels waren van hout en konden het water ongeveer drie meter omhoog malen. Later werd dit ruim vier meter. Een nadeel van de lange vijzel was o.a. het doorbuigen. De vijzel moet enige noodzakelijke speling hebben in de vijzelkom om niet aan te lopen. Hierdoor ontstaat weer lekverlies. In de zomertijd, als er vrijwel niet gemalen wordt, moest bij vijzelmolens de vijzel regelmatig een halve slag worden gedraaid om te voorkomen dat de vijzel krom werd. Bij molens met een lange vijzel ging door lekverlies op de tamelijk lange weg nogal wat water verloren. Sommige molens hadden daarom een vijzel die onderaan een grotere diameter had dan het bovenste stuk. Het gebeurt nogal eens dat de wind net niet krachtig genoeg is om de tamelijk zwaar werkende vijzelmolens aan de gang te krijgen. De molen begint te malen en de vijzel vult zich met water, maar gaat door de toenemende tegendruk van het gewicht van het water in de vijzel steeds langzamer draaien en kan dan net de wachtdeur niet open krijgen (zie afbeelding hieronder). Dan trekt de zwaar met water gevulde vijzel de molen achteruit en we zien dan de molenwieken even achteruit draaien. Als de vijzel dan weer leeg is gezakt, begint het spel opnieuw, tot grote ergernis van de molenaar.

vijzelsysteem

Wachtdeur

De hierboven genoemde wachtdeur belet dat het opgemalen water weer terug zou stromen als de molen niet maalt. De wachtdeur bevindt zich vlak achter het scheprad of de vijzel. Als de molen maalt, drukt het opstuwende water vanzelf de wachtdeur open, zodat het weg kan stromen naar de boezem. Als de molen stopt, drukt het bovenwater de wachtdeur vanzelf dicht. Voor het openen van de wachtdeur is een zekere overdruk nodig.

Merkwaardig is, dat de molens in Noord-Holland bijna allemaal van een vijzel werden voorzien, maar in Zuid-Holland slechts een klein aantal. Hier bleef men overwegend het scheprad trouw.

Vijzel of scheprad

Regelmatig wilde men de vijzel een kans geven in Zuid-Holland. Zo werden in 1760 op last van het Hoogheemraadschap van Rijnland vergelijkende proeven gedaan tussen een schepradmolen en een vijzelmolen aan de Westvaart te Hazerswoude. Deze molen was echter van een afwijkende inrichting, omdat hij drie verschillende vijzels had die veel steiler stonden dan normaal. De resultaten waren blijkbaar niet overtuigend beter, want deze Hazerswoudse Droogmakerij -een onderdeel van de drooggemaakte Noordplas- werd tot 1914 door vijftien schepradmolens bemalen. Het deel Gelderswoude van deze rond 1760 in droogmaking zijnde Noordplas werd echter met een tweegang vijzelmolens drooggemalen en drooggehouden. De polder 'Achterhof en de Putte', eveneens een deel van de Noordplas, werd bemalen door een viergang schepradmolens met een nogal bijzondere ondermolen. Deze ondermolen was ingericht met twee schepraderen, waarvan de ene dieper tastte dan de andere. Het diepst tastende rad werd gebruikt bij een lage polderwaterstand. Het vierde maaldistrict van de Noordplas is de Benthuizerpolder en deze werd ook bemalen door een viergang schepradmolens. Een bemaling met één maalpeil bleek niet mogelijk te zijn. De hoogteverschillen tussen de verschillende delen van de Noordplas waren te groot. Daarom werd besloten tot vier maaldistricten. (wordt vervolgd)

Bronvermelding:

- Molenleven in Rijnland, door A.Bicker Caarten; uitgave 1946
- 25 jaar Rijnlandse Molenstichting; jubileumboek van de Rijnlandse Molenstichting; uitgave 1984
- het Noordhollandse molenboek, door A.Bicker Caarten, H.Hennink, A.J.de Koning, F.Mars; uitgave 1964
- Over, door en onder Leytsche Dam, door Drs.F.H.Chr.M.Daams en J.D.de Kort sr; uitgave 1988.

L.P.van der Tang

*****

Verslag van de ledenvergadering van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer, gehouden op 11 december 1991.

Aanwezig 24 leden. Afwezig met kennisgeving: de dames Brandhorst, Van Mil, Veldman en Vijverberg en de heren Kamphuis (herstellende) en Van der Spek.

1. Opening

De voorzitter opent om 20.00 uur de vergadering en heet de leden welkom.

2. Verslag extra-ledenvergadering 18 september

Dhr Van den Burg vraagt of dhr Hoekstra al benaderd is voor de kascommissie. De voorzitter moet tot zijn spijt mededelen dat dit niet het geval is. Voor de eerstkomende algemeen-bestuursvergadering zal een en ander bekend zijn. Hierna wordt het verslag goedgekeurd.

3. Mededelingen van het bestuur

Naast de vele activiteiten groeit het ledental naar de 800. Het verenigingsblad bestaat tien jaar. Ter gelegenheid van dit heugelijke feit zal een inhoudsopgave verschijnen over de afgelopen tien jaar. Verder zal het blad in een nieuw jasje worden gestoken. Het aantal advertenties wordt teruggebracht tot een minimum, waardoor meer kopij kan worden geplaatst. De tuin achter 't Oude Huis zal wederom in onderhoud worden genomen door de vereniging. Dit met een kleine onkostenvergoeding van de gemeente en hulp van een aantal vrijwilligers. Binnenkort neemt mevrouw Veldman het PR-werk voor de vereniging op zich. Zij onderhoudt het contact met de media en start 'Het verleden herleeft' in het Streekblad weer op. De museumbestuursleden Grootveld en Van der Kolk treden volgens rooster af uit het bestuur HGOS. Op het moment is men in overleg met een aantal kandidaat-bestuursleden die zich beschikbaar stellen voor het bestuur van de Stichting Historisch Museum 't Oude Huis. In 't Oude Huis wordt hard gewerkt aan een verbouwing van het depot. Dit moet v oor maart klaar zijn, want dan worden beide benedenruimten gebruikt voor een nieuwe tentoonstelling in het kader van het 'Floravontuur'. Een permanente tentoonstelling over Zoetermeer ligt in het verschiet.

4. Begroting 1992

De penningmeester geeft het voorstel van de begroting 1992 van het algemeen bestuur weer. Het bestuur heeft besloten de contributie voor 1992 niet te verhogen. Hierdoor wordt aan contributie een bedrag van f 16.000 begroot. Daarnaast aan donaties f 5.000, waarbij de leden aan kunnen geven welke werkgroep zij willen steunen. Op welke manier komt in het volgende blad te staan. Al zal de opbrengst uit advertenties teruglopen, door naamsvermelding van sponsors hoopt men dit weer goed te maken. Op uitdrukkelijk verzoek van de ledenvergadering van 18 sep. j.l. wordt P.M. de post excursies opgevoerd. Aan inkomsten wordt gerekend op een totaal bedrag van f 23.900. Aan lasten dient vermeld te worden een forse verhoging van de post verzekering en belasting. Aan onroerend-goedbelasting wordt f 616 afgedragen. De GWZ ziet zijn budget omhoog gaan met f 250 naar f 1.000. Het bestuur zal zijn uiterste best doen om aan de overige wensen van de werkgroep tegemoet te komen. De post huisvesting f 3.600 wordt niet meer als voorheen uitgesplitst in HGOS en AWZ. Het bestuur heeft namelijk gemeend dat de vereniging verantwoordelijk is voor de huisvesting. Met de huurverhoging en de huur van de vrijkomende ruimten in 't Oude Huis komt de totale huur op f 7.100 per jaar. Het bestuur is in onderhandeling met het museum over het vaststellen van de huur van de vrijkomende ruimten beneden. De uitgave van het verenigingsblad is begroot op f 5.500. Dit bedrag zal hard nodig zijn, gezien de stijging van het aantal leden. Voor reservering van aan te schaffen apparatuur wordt

f 2.500 begroot. Voortaan zullen de lasten van AWZ als één post in de begroting worden opgenomen. Deze bedraagt nu f 3.530 zonder de huur. De werkgroep zal voortaan zelf een begroting opstellen, die wordt goedgekeurd en gecontroleerd door het algemeen bestuur. De voorzitter bedankt de penningmeester voor zijn toelichting en vraagt of de leden op- of aanmerkingen hebben op het voorstel voor 1992.

De heren Grootveld en Tuinstra vinden dat de begroting eerder gepubliceerd had moeten worden in het verenigingsblad. Alle leden zijn dan geïnformeerd om tot een goed besluit te komen tijdens de vergadering. De voorzitter geeft aan dat in de afgelopen jaren de vereniging te kampen heeft gehad met een aantal wisselingen van penningmeester waardoor een en ander in de knel kwam. In de komende jaren zal het bestuur ernaar streven de begroting vroegtijdig te publiceren. De penningmeester voegt hieraan toe dat hij in het volgende verenigingsblad een toelichting geeft op de begroting. Verder zullen de financiën -waar mogelijk- worden vereenvoudigd. De leden zijn evenwel vol lof over de presentatie van de cijfers en gaan akkoord met het begrotingsvoorstel-1992.

Vervolgens maakt de voorzitter melding van de komende excursies. De eerste zal worden gehouden in juni en zal gaan naar het veenmuseum in Reeuwijk. In juli wordt waarschijnlijk een excursie georganiseerd naar Naarden. Daarnaast zal in augustus/september worden deelgenomen aan een Kerkepad. Dhr Schneider geeft de suggestie eens naar IJsselstein en Oudewater te gaan.

5. Rondvraag

Mw Moerman vraagt waarom men namens de gemeente in het bestuur kan zitten. Dateert dat nog van de tijd dat er een stichting bestond, die veel subsidie van de gemeente ontving. Er volgt geen duidelijk antwoord. De voorzitter meldt dat de heer Kamphuis namens de gemeente zitting heeft en dat hieraan in de statuten geen termijn verbonden is. Dhr Van Leeuwe heeft pas twee maal het verenigingsblad ontvangen en daarna niet meer. Dit wordt ter plekke geregeld.

6. Sluiting

Aan het eind van de vergadering wil de voorzitter het woord richten tot een van de leden, dhr Hoogland. Hij is een van de vele vrijwilligers die zich voor de vereniging bijzonder verdienstelijk maakt, met name op het gebied van de fotografie. Hij is min of meer onze 'Hoffotograaf' geworden. De voorzitter bedankt hem daarvoor en overhandigt hem een cadeau voor de inzet van de afgelopen jaren.

Hierna sluit de voorzitter de vergadering en wenst iedereen prettige dagen toe.

H.Windmeijer, secretaris.

*****

J A A R V E R S L A G - 1 9 9 1

Leden

Het ledental gaf een groeiende lijn te zien. De ontwikkeling vertoonde een gelijke trend met 1990, waardoor wij wederom 118 nieuwe leden hebben mogen verwelkomen. Het aantal overschreed dit jaar de 800. Als zevenhonderdste en achthonderdste lid werden respectievelijk ingeschreven mw Goutier en dhr Baylé. Aan dit heugelijke feit werd in de media aandacht besteed. Naast de contributie hadden de leden vaak gebruik gemaakt van de vrijwillige bijdrage ten behoeve van de werkgroepen, welke f 5.387 bedroeg. Mede door deze bijdragen, giften en sponsoring hebben de leden en sponsors het werk van de vereniging mogelijk gemaakt.

Bestuur

In de voorjaarsvergadering is de heer Van der Kolk afgetreden. Tussentijds waren om persoonlijke redenen mevrouw Vrouwenfelder, onze PR-vrouw, en de penningmeester, de heer Mellema, afgetreden. De heer Van der Kolk was herkiesbaar en werd herkozen. Daarnaast zijn de heren Paul en Wester in het bestuur gekozen, laatstgenoemde nam de taak van penningmeester op zich. Tot het algemeen bestuur zijn eveneens de voorgestelde kandidaten van de werkgroepen togetreden: mevrouw Van Mil namens Genealogie en Heraldiek en de heer Van den Burg namens Sprekend Verleden. Het bestuur bestaat thans uit dertien leden. In verband met aftreden van de penningmeester is er in september naast de gebruikelijke voor- en najaarsvergaderingen een extra vergadering belegd om de financiën af te wikkelen.

Werkgroepen

- Archeologische Werkgroep Zoetermeer

Het ledental van de werkgroep steeg het afgelopen jaar van 22 naar 25 met een gemiddelde leeftijd van 22 jaar.

De 'functionele groepen' binnen de werkgroep zijn elk op hun eigen terrein actief geweest. Zo werd door de groep 'Automatisering' de depot-administratie vernieuwd. Een nieuwe depot-data-base werd aangemaakt en een computerprogramma geschreven om het depot toegankelijker te maken. Door aankoop van een nieuwe computer zijn meer toepassingen mogelijk geworden. De groep 'Bibliotheek en Archief' heeft een aantal boeken aangeschaft op archeologisch gebied, waaronder enkele delen uit de VOM-reeks. Vooral voorbereidend is de groep 'Dendrochronologie' geweest. Gewerkt werd aan een meetapparaat dat nauwkeurig jaarringen kan meten. De groep 'Glas' heeft onderzoek verricht naar het ingieten van gebrandschilderd glas in kunsthars, echter de resultaten waren door technische problemen jammer genoeg niet optimaal te noemen.

Het 'Laboratorium' heeft samen met de groep 'Metaal' een aantal metalen voorwerpen geconserveerd. Tevens is naar nieuwe conserverings- en schoonmaakmiddelen gezocht. Naast deze activiteit heeft het laboratorium kleine houten gebruiksvoorwerpen geconserveerd met verschillende veelbelovende methoden.

De verbouwing van de ruimte waarin het opgravingsmateriaal zich bevindt, is voltooid. Een aantal gereedschappen en instrumenten werd aangeschaft of geschonken. Dit onder leiding van de groep 'Materieel'.

In september is de groep 'Pijpelogie' gestart. Begonnen is met het verwerken van rookgerei van vorige opgravingen. Er werd gedateerd, gedetermineerd en ingevoerd in de computer. De groep 'Zaden en Pitten' heeft een begin gemaakt met het opstellen van een vergelijkingscollectie. De begeleiding van nieuwe leden heeft dit jaar extra aandacht gekregen.

Van de projecten van de werkgroep is het project Palenstein in een vergevorderd stadium. Het leer- en botonderzoek is afgerond. Het 'toonbare' aardewerk is, op een paar stukken na, getekend. Het tellen en statistisch bewerken van de scherven vordert gestaag. Tenslotte is er archiefonderzoek gedaan naar het Huis te Palenstein over de periode 1791-1968. Project Leidse Wallen is nagenoeg voltooid wat betreft het passen en lijmen van het schervenmateriaal. Het veldonderzoek kreeg een vervolg. Op het talud van de Hoornsloot werd een achttiende eeuwse haardplaat gevonden. Het materiaal van project Reguliersdam is gewassen en genummerd, een deel is gesplitst naar materiaal-soort. Voor de verdere uitwerking van dit project zijn al de nodige voorbereidingen verricht. Aan de twee projecten 'Palenstein II' en 'Den Hoorn' werden voorbereidingen getroffen voor een opgraving. Bij het laatstgenoemde project werd geen verdere actie ondernomen en bleef dit bij kaartonderzoek.

Bij de uitbreiding van de vuilstortplaats in het westen van Zoetermeer werd een zestal Daliegaten gevonden. In deze gaten zijn scherven uit de dertiende tot en met de achttiende eeuw aangetroffen. Deze laatstgenoemde opgraving kan als zeer waardevol worden beschouwd. (Uit het jaarverslag AWZ, dat ter inzage ligt in 't Oude Huis)

-Werkgroep Genealogie en Heraldiek

De werkgroep bestaat thans uit ca veertig belangstellende leden, van wie er negentien actief betrokken zijn. De werkgroep heeft in dit jaar vijf werkgroepvergaderingen belegd. Tevens kwam men drie maal bijeen voor een werkavond voor het verwerken van diverse documentaties en familie-dossiers en andere voorkomende werkzaamheden. Men organiseerde dit jaar vier inloopavonden voor niet-leden van de werkgroep. Hier gaf de groep informatie aan beginnende en gevordere genealogen op het gebied van stamboomonderzoek en heraldiek. Tevens werden onderling genealogische gegevens en ervaringen, opgedaan bij het onderzoek in de diverse archieven, uitgewisseld.

De werkgroep heeft dit jaar verder de volgende activiteiten ontplooid: het verzamelen en alfabetisch geordend opbergen van Zoetermeerse familie-advertenties uit diverse bladen, het verzamelen en verwerken van voornamelijk negentiende-eeuwse familiegegevens aan de hand van het Zoetermeerse en Zegwaartse bevolkingsregister en de Burgelijke Stand op het stadhuis te Zoetermeer. Hiermee hebben enkele leden zich intensief beziggehouden.

Tenslotte werd gestart met het verzamelen van familiegegevens van vóór 1811 (ca 1586-1811) aan de hand van kopieën van de Doop- Trouw- en Begraafregisters (D.T.B.'s) van Zoetermeer en Zegwaart. Inmiddels is verzameld circa de helft over de periode 1695-1811, welke gegevens ook gedeeltelijk zijn verwerkt en geordend en een klein gedeelte van de periode 1650-1695. Hiertoe werd regelmatig door een tiental leden, geheel belangeloos, naar het Algemeen Rijksarchief in Den Haag gereisd.

De verzameling familie-dossiers is in 1991 uitgebreid tot ongeveer honderdtachtig mappen met stamreeksen, (fragment)-genealogieën, gezinsbladen, etc. van voornamelijk (oud)-Zoetermeerse of Zegwaartse families.

(Uit het jaarverslag GWZ, dat ter inzage ligt in 't Oude Huis)

- Interviewgroep 'Sprekend Verleden'

Dit jaar heeft de werkgroep elf personen geïnterviewd. Nieuw was het gebruik van een vragenlijst, toegesnedend op de persoon. Al deze interviews zijn uitgewerkt. Hierbij mag worden opgemerkt, dat het uitwerken zeer tijdrovend is. Heel bijzonder was het interview met de heer Karens, dat uitgewerkt op papier 65 pagina's beslaat. Het inventariseren, registreren en uitwerken van geluidsbanden uit 1989 en 1990 heeft zijn beslag gekregen. Per geïnterviewde is een korte beschrijving gemaakt van het doel van het interview, wanneer het gehouden is, etc. Er is een begin gemaakt met het uitwerken van geluidsbanden van vóór 1989. Voor alle uitgaven van het verenigingsblad werd kopij ingebracht. In totaal werden vijf vergaderingen belegd. Als bijzondere activiteit heeft de werkgroep zich beziggehouden met het bekijken van de vijftig videobanden van de voormalige lokale omroep Zoetermeer. Deze banden heeft de gemeente in bezit gekregen. Om een inventarisatie te maken, heeft men het genootschap aangeboden kennis te nemen van de inhoud van de banden. Daarna zal worden gezien onder welke voorwaarde de vereniging gebruik kan maken van de banden. De werkgroep bestaat per 31 december uit zes leden.

(Uit het jaarverslag van de interviewgroep, dat ter inzage ligt in 't Oude Huis)

- Werkgroep Geschiedenis

De werkgroep heeft door diverse omstandigheden niet datgene kunnen verwezenlijken wat zij van plan was. Het heeft de groep aan continuïteit ontbroken om aan de geschiedschrijving van

Zoetermeer en Zegwaart te werken. Desondanks blijft bij de werkgroep het voornemen verder aan de doelstelling te werken.

Activiteiten

-Lezingen

In februari werd naar aanleiding van de beeldentuin en de samengaande tentoonstelling een lezing gegeven over het kunst- en aankoopbeleid in Zoetermeer door mw Koopmans. De beeldende kunstenaar Marus van der Made gaf een uiteenzetting van het ontwerpen en maken van een kunstwerk. Een aantal kunstwerken in Zoetermeer staat op zijn naam.

Mw Van der Loo-Ditmar hield een interessante lezing over het genealogisch onderzoek naar voorouders in Duitsland. Het voormalige Oost-Duitsland is meer toegankelijk geworden voor menigeen die Duitse voorouders in zijn of haar kwartierstaat zal tegenkomen.

In april zijn wederom met succes de oude films vertoond. De thema's waren de bejaardentochten, paardemarkt, Oranjefeesten, etc. Ook nu weer een overvol Kruispunt aan de Osyiaan, waardoor men genoodzaakt werd in de Graanschuur een prolongatie te geven die wederom veel belangstelling trok.

Dhr Van Oudenaarden gaf in september een lezing over de koning-stadhouder Willem III en Mary II Stuart. Deze boeiende lezing gaf een beeld van de Nederlanden aan het eind van de zeventiende eeuw in de Europese politiek.

De dia-presentatie Oud en Nieuw Zoetermeer, verzorgd door de heren Hoogland, Klos en Van Wieringen, trok veel belangstelling. Door recent gemaakte dia's kreeg men een beeld alwaar de oude foto werd gemaakt. Eveneens werden groepsfoto's uit de jaren '50 vertoond.

Als laatste lezing, georganiseerd door de AWZ, gaf dhr Bult een uiteenzetting over de archeologische onderzoeken in Midden-Delfland. Aan de hand van dia's kwamen ter sprake een aantal versterkte woningen, o.a. Altena, Kenenburg en Polanen. Uit de vele vondsten kon men o.a. reconstrueren wat de heren van deze kastelen in die tijd zoal voor de maaltijd gebruikten. De belangstelling voor de lezingen heeft zich dit jaar uitgebreid.

-Excursies

In juni werd een excursie gemaakt naar een aantal Gelderse kastelen. De tweede excursie ging in juli naar Boskoop. Hier werd een bezoek gebracht aan het Boomkwekerijmuseum, alwaar vele oude gereedschappen vanuit de boomkwekerij en een tuin met vele oude rozenrassen en Buxushagen te zien waren. Het Kerkepad-1991 leidde deze keer naar Mechelen. In deze historische plaats werd een stadswandeling gemaakt en een bezoek gebracht aan een aantal kerken, o.a. de St-Romboutkathedraal.

-Overige activiteiten

De vereniging heeft veel publiciteit gekregen door een aantal artikelen in de diverse huis-aan-huisbladen in Zoetermeer en de regionale zenders. Zo werd een artikelenreeks gestart met oude foto's onder de naam 'HET VERLEDEN HERLEEFT', welke tot september vele resultaten heeft opgeleverd bij het herkennen van de geplaatste foto's.

Dit jaar heeft het overzetten van de oude films op videoband een aanvang genomen. Om deze unieke films te bewaren voor Zoetermeer is het kopiëren van groot belang.

Diverse onderhoudstaken zijn door een aantal leden ter hand genomen. Zo zijn het depot en de bestuurskamer opgeknapt.

Naast de lezingen zijn op verzoek van scholen en bejaardentehuizen en andere verenigingen dia-lezingen gegeven over de geschiedenis van Zoetermeer. Ook dit jaar zijn er contacten geweest met de diverse zusterverenigingen. De monumentendag werd in samenwerking met de gemeente Zoetermeer georganiseerd en dit jaar stond de Stationsstraat centraal.

Besluit

De werkgroepen hebben dit jaar een vaste plaats verworven binnen het bestuur, waardoor een belangrijk beleidsvoornemen werd bewerkstelligd. Dit moet gaan leiden tot een betere uitwisseling en hechtere samenwerking tussen bestuur en werkgroepen en de werkgroepen onderling. Dit alles in het belang van het uitdragen en behouden van de historie van Zoetermeer.

H.Windmeijer, secretaris.

*****

BALANS - 1991

ACTIVA	HGOS	AWZ	PASSIVA	HGOS	AWZ
Contributierekening	125,44		Fonds Molen De Hoop	3.260,81	
Zakenrekening	15,30		Fonds pub.opgravingen	1.250,00	
Girorekening donaties		486,05	Vooruitontv.contrib.	60,00	
Giro Plusrekening	4.000,00		Fonds restauraties		155,56
Spaarrek.Roparco div.	1.760,00	250,00	Crediteuren	126,45	75,00
idem reservering	2.240,00	750,00	Gift uitg.10 jr ver.blad	300,00	
Debiteuren museum	517,33		Vermogen = saldo	3.660,81	1.255,49
	8.658,07	1.486,05		8.658,07	1.486,05

Toelichting.

Volgens de balans 1990 bedroeg het vermogen AWZ f. 4039,26. Hiervan zijn in 1991 de volgende aanschaffingen gedaan:

- waterpas f.711,00
- computer 3000,00
- printer 339,50
+ _____

- f. 4050,50
resteert -/ -f. 11,24 ten laste van HGOS, fonds PC.

Uit het fonds PC HGOS van de balans 1990 (f.453,60) zijn de volgende uitgaven betaald:

- negatief saldo aanschaf PC AWZ f. 11,24
- aandeel aanschaf printer AWZ/HGOS 339,50
- aanschaf computerbenodigdheden 194,95

totaal f. 545,69, zodat een negatief saldo van

-/ -f. 92,09 ten laste van de exploitatie 1991 onder de post diversen HGOS werd gebracht.

De post Gift Pelgrimshoeve ad f. 500,00 werd opgeheven door de aankoop van een nieuwe diap projector van f. 652,00. Het nadelig saldo van f. 152,00 werd eveneens ten laste van de exploitatie 1991 onder de post diversen HGOS gebracht.

Op de volgende bladzijde volgt tenslotte het financiële overzicht van 1991. De zeer uitvoerige toelichting erbij ligt voor u gereed op de avond van de ledenvergadering.

FINANCIËEL OVERZICHT - 1991

		BRON	BEGROTING	WERKELIJK	+/-	RESULTAAT
BATEN						
Contributies en giften (782x)	HGOS	14.000	17.271,00	3.271,00		
Advertenties	HGOS	1.040	1.080,00	40,00		
Lezingen/filmavonden	HGOS	300	505,00	205,00		
Rente	HGOS	500	18,33	-481,67		
Diversen	HGOS	---	13.431,39	13.431,39		16.465,72
	subtotaal	15.840	32.305,72	16.465,72		
Donaties (336x)	AWZ	5.000	5.387,00	387,00		
Rente	AWZ	30	7,65	-22,35		
Diversen	AWZ	---	1.000,00	1.000,00		1.364,65
	subtotaal	5.030	6.394,65	1.364,65		
	TOTAAL	20.870	38.700,37	17.830,37		17.830,37
LASTEN						
Algemene kosten	HGOS	600	1.416,12	816,12		
Belasting en verzekering	HGOS	100	737,71	637,71		
Bestuurskosten	HGOS	500	893,66	393,66		
Collectie	HGOS	1.000	924,12	-75,88		
Genealogie	HGOS	750	899,01	149,01		
Interviews	HGOS	350	286,00	-64,00		
Huisvesting	HGOS	1.600	4.824,12	3.244,12		
Kopieermachine	HGOS	700	1.130,73	430,73		
Vergaderingen	HGOS	600	891,95	291,95		
Lezingen/filmavonden	HGOS	1.500	1.805,55	305,55		
Lidmaatschappen	HGOS	250	176,00	-74,00		
Literatuur	HGOS	400	228,52	-171,48		
PR en educatie	HGOS	250	665,59	415,59		
Telefoonkosten	HGOS	400	865,00	465,00		
Verenigingsblad	HGOS	4.600	11.362,10	6.762,10		
Reservering aanschaffingen	HGOS	2.240	2.240,00	-----		
Diversen 1)	HGOS	---	760,00	760,00		
Diversen 2)	HGOS	---	5.754,30	5.754,30		20.020,48
	subtotaal	15.840	35.860,48	20.020,48		
Algemene kosten	AWZ	300	336,14	36,14		
Bestuurskosten	AWZ	100	104,00	4,00		
Diversen	AWZ	30	1.250,00	1.220,00		
Documentatie	AWZ	300	296,60	-3,40		
Huisvesting	AWZ	1.500	3.349,46	1.849,46		
Laboratorium	AWZ	600	303,83	-296,17		
Lidmaatschappen	AWZ	50	---	-50,00		
Literatuur	AWZ	150	79,50	-70,50		
Materialen	AWZ	500	532,96	32,96		
Opgravingskosten	AWZ	300	53,90	-246,10		
Software	AWZ	200	168,75	-31,25		
Excursies	AWZ	250	249,00	-1,00		
Reservering aanschaffingen	AWZ	750	750,00	---		2.444,14
	subtotaal	5.030	7.474,14	2.444,14		
	TOTAAL	20.870	43.334,62	22.464,62		22.464,62

KOOT

oud papier lompen
en metalen
afzet containers
beschikbaar

vlamingstraat 30
2713 rs zoetermeer

TEL. 079-164196

HET AVONTUUR BEGINT BIJ DE DUMP

- CAMPINGSPOORT
- SCHIETSPORT
- WERKKLEDING
- CAMPINGGAS
- OVERLEVINGSSETS
- MESSEN
- LEGERKLEDING
- VRYETYDSKLEDING

de dump
elkervieren
dorpsstraat 66 zoetermeer

079-
163551